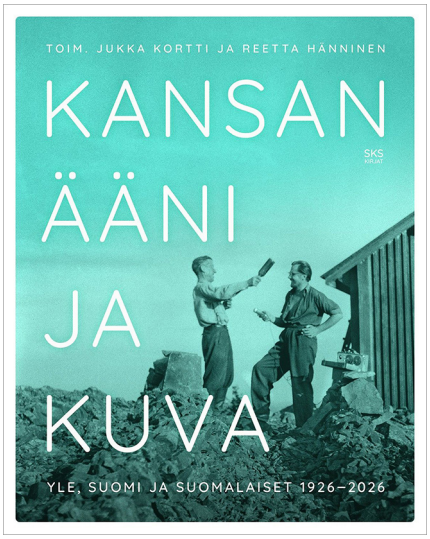

SUOMALAISTEN PALVELUN PITKÄLLÄ LINJALLA

Jukka Kortti ja Reetta Hänninen (toim.) (2025) *Kansan ääni ja kuva. Yle, Suomi ja suomalaiset*. SKS Kirjat. 480 s.

Yleisradion tasavuosia juhlistava tutkimushanke Yle 100 on edennyt kolmanteen osaansa. Jukka Kortin ja Reetta Hännisen toimittama ja pääosin kirjoittama *Kansan ääni ja kuva. Yle, Suomi ja suomalaiset 1926–2026* paneutuu otsikkonsa mukaisesti yhtiön ja suomalaisten suhteeseen, joka on yksi Ylen rahoittaman tutkimuskokonaisuuden pääteemoista. Niin ikään pääotsikko paljastaa, että varhaisen ääniradion vuosista edetään television aikaan ja digitaalisuuden myötä aina tulevaisuuden kynnykselle.

Aiemmin samassa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran sarjassa ovat ilmestyneet Martti Soramäen *Sensuurista sananvapauteen. Yleisradio 1926–2022* (2022) ja Anu Koivusen, Maiju Kanniston, Heidi Keinosen ja Janne Mäkelän *Kulttuurin vuosisata. Luova ohjelmatyö Yleisradiossa 1926–2025* (2025). Soramäen tutkimus kartoittaa yhtiön valtiollisia ja poliittisia kytköksiä, kun taas jälkimmäinen tarkastelee yhtiötä kulttuurin ja luovan ilmaisun kautta.

Vuonna 2026 sata vuotta täyttävän yleisradioyhtiön historiahankeen osaprojekteilla on kullakin nimetyt vastuulliset yliopistoyksiköt. Kortin ja Hännisen kotipesä on Helsingin yliopisto, mutta seitsemän hengen kirjoittajatiimissä on ollut mukana tutkijoita Jyväskylän ja Turun yliopistosta.

Kirjoittajia on kiinnostanut se, miten Yle on historiansa aikana määritellyt Suomea ja miten se on ymmärtänyt suomalaiset. He tulkitsevat myös, miten yleisöt ovat suhtautuneet yleisradioyhtiöön ja sen sisältöihin. Taustaltaan tutkijat ovat historioitsijoita, ja he määrittelevät tutkimusotteensa mediahistoriaksi, jossa yhdistyvät viestinnän tutkimuksen ja eritoten yhteiskunta- sekä sosiaalihistorian painotukset.

Keskeistä teoksessa on julkisen palvelun ajatus. Ymmärretäänhän koko julkisrahoitteinen yleisradiotoiminta kansalaisten palveluna, nykyisellään jonkinlaisena joukkoviestinnän tarjoamana hyvinvointiyhteiskunnan demokratian takuuna. Tutkijat jäljittävät toimintaperiaatteita niin ohjelmasisällöistä, ohjelmatyön painoaloista kuin julkilausutuista tavoitteista. Näissä näkyy sekä muutoksia että pysyvyyttä.

Laajeneva suomalaisuus

Tutkijat tarttuvat suomalaisuuden ja suomalaisten yleisradiosuhteen muutosten paikantamiseen neliosaisella rakenteella, jolla on väljä kronologinen kehys ja jolle tematisoinnit sallivat joustoja. Nämä kronologiaa haastavat joustot ovat tehtävänmäärittelyssä luvattuja tapaustutkimuksia, jotka tekevät tekstistä kiinnostavaa ja elävää. Ensimmäinen pääluku lähtee liikkeelle yleisradiotoiminnan ylevistä tavoitteista ja etenee seuraavassa osiossa hahmottamaan Suomen ääntä ja kuvaa. Jukka Kortti kirjoittaa kansallisesti kansainvälisestä Yleisradiosta. Olihan radioaalloilla kulkeva viestintä jo lähtökohdiltaan ylirajaisuuden mahdollistavaa. Ylirajaisuuden ajatus kulkee läpi teoksen.

Vaikka yleisradioyhtiötä on usein pidetty hieman passiivisesti maailman muutoksiin

reagoijana, näyttöä on muustakin: Amir Abdelemarin näkökulma on yhtiön kansainvälisessä järjestöaktiivisuudessa ja toimeliaassa mediadiplomatiassa. Urheilua ei unohdeta; se kiillottaa maakuvaa ja liimaa kansakuntaa yhteen. Lisäksi väistämätön näkökulma on itsenäisyyspäivän ohjelmisto, jonka käsittelyssä Iisa Aaltonen nostaa kiinnostavasti esille 1960-luvulla alkaneen suomalaisuuden rajojen venyttämisen. Tv:n juhlaprameilua saattoivat kompensoida karvalakkipäisen metsätyömiehen ajatukset hyvinvointiyhteiskunnasta *Jätkän puheenvuorossa* tai reportaasi alkoholistien itsenäisyysjuhlasta. Merkkipäivän ohjelmiston uudet avaukset kertoivat yleisradioyhtiön ja yleisöjen suhteen aktiivisesta muokkauksesta ja nousseiden porujen myötä suomalaisuuden määrittelykamppailuista.

Teoksen kolmas pääosa kertoo Yleisradiosta ja modernista, jonne tutkimus johdattaa maan sotienjälkeisen sisä- ja ulkopoliittisen murroksen kautta. Kuuma sota vaihtui kylmäksi ja suhteet Neuvostoliittoon järjestettiin uudelleen. Parlamenttivaalit voittanut vasemmisto juhli. Kansandemokraattien mandaatilla pääjohtaja Hella Wuolijoki toi ääniradioon työväenohjelmat ja päästi metsätyömiesten edusmiehet radioaalloille paljon ennen 1960-luvun *Jätkän puheenvuoroa*. Wuolijoen haaste jäi yhtä lyhyeksi kuin laitavasemmiston poliittinen noste, joka loppui seuraaviin vaaleihin.

Antero Holmilan kylmän sodan ajan ja suomettumisen analyysit tarkentavat uusin havainnoin Yleisradion tasapainoilua. Holmila kirjoittaa puolalaissosiologi Zygmunt Baumaniin viitaten notkeasta neutraaliudesta (vrt. notkea moderni). Teoksen tulkinnassa notkeaa neutraaliutta ovat itänaapurin ja myös lännen suuntaan tehdyt joustot. Oli kyse ennakoivasta pragmatismista, joka leimasi presidentti Kekkosen aikaan siirtyneen maan koko ulkopolitiikkaa.

Sotienjälkeisten vuosien tarkastelussa vahvistuu vaikutelma, ettei *Kansan ääni ja kuva* kokonaistulkinnallaan haasta aiempaa Yle-historiaa vaan syventää tutkittua käsitystä jatkuvista hegemoniakamppailuista eritoten aikoina, jolloin ulkopoliittinen liikkumatila oli ahdas.

Tämä kaikki on osa Ylen ja suomalaisten suhdetta, jonka yleisö joko hyväksyi tai kiisti. Televisio oli modernin tunnuskuva ja politisoituneessa yhtiössä kamppailujen pesä. Kekkosen piirin myötävaikutuksella yhtiön johtoon noussut Eino S. Repo siirtyi poliittisesta keskustasta vasemmalle ja päästi uusvasemmistolaiset kuvaruutuun. Taas suomalaisuustulkinnat venyivät, ja samalla yhtiö kasvoi. Silti valistusradion pitkä paternalistinen linja säilyi, muistuttaa Jukka Kortti ja asettaa vasemmistolaisena pidetyn Reporadion snellmanilaisen sivistystradition jatkumoon. Yhteiskuntatieteet olivat kypsyvässä hyvinvointivaltiossa muotia. Tämä näkyi Yleisradiossa, jossa suunnittelemalla linjattiin, mikä on kansalaisille parasta.

Yleisradion historian kautta tarkasteltuna Suomi modernisoitui tuskaisesti. Tv-ohjelmat avarsivat suomalaisten maailmaa ja toivat Vietnamin sodan olohuoneeseen, mutta sukupuolten välinen tasa-arvo oli muita Pohjoismaita jäljessä. Reetta Hänninen toteaa, miten vasta Mainos-TV:n vuoden 1981 uutisten myötä Yle kutsui Eva Polttilan television pääuutisten ankkuriksi. Maikkarilla uutiset luki mies- ja naistoimittajan ankkuripari.

Teoksen neljännessä osiossa tekijät tarkastelevat, miten Yle on ollut ja on jokaiselle oma ja samalla kaikille yhteinen. Otsikko on lainattu yhtiön voimassa olevasta strategiasta, jonka yhtenä nimenomaisena tavoitteena on julkituoda ja vahvistaa käsitystä suomalaisuuden moneudesta. Reetta Hänninen muistuttaa, että yleisradioyhtiö on alkuvuosistaan lähtien halunnut puhutella vähemmistöjä. Sittemmin vähemmistöjen palvelua on varmistettu lainsäädännöllä. Keskeistä on ollut kielellinen palvelu, mutta myös kulttuurinen moninaisuus on sanallistettu.

Jos lasten- ja nuortenohjelmat jäivät *Kulttuurin vuosisadassa* vähälle huomiolle, tässä historiahankkeen kolmannessa osassa ne huomioidaan kahdessa alaluvussa. Heidi Kurvinen ja Roosa Tuukkanen tarkastelevat lastenohjelmien pitkää linjaa aina radioajoista digipalvelujen kirjoon. Yhtiön toimintakertomusten ja sanomalehtiaineistojen kautta välittyy muutos kuuliaisuuskasvatuksesta lasten yhteiskunnallisen toimijuuden tunnustamiseen.

Yhteiskirjoitettu nuoriso-ohjelmia käsittelevä luku sivuaa Ylen kulttuuritarjontaa käsitelleessä tutkimuksessa esillä olleita teemoja mutta nostaa ansiokkaasti esille yhtiön

maakuntien palvelijana. Ennen muuta 1990-luvun radiouudistuksen myötä nuorisokanava Radiomafia onnistui palauttamaan nuoret ääniradioiden ääreen ja kokoamaan yleisötilaisuuksissa joukot turuille ja toreille.

Uusi tulkinta, koeteltu perusta

Ansiokasta käsillä olevassa tutkimuksessa on, että mukaan on sisällytetty Yleisradion oma tutkimustoiminta, sillä onhan juuri se ollut yhtiön keskeinen väylä pyrkiä ymmärtämään suomalaisten tarpeita. Sen tutkimustyö on elänyt ajassa ja sen painoalat ovat vaihdelleet. On siirrytty ohjaavasta ja suunnittelua tukevasta tutkimuksesta yleisöjen segmentoinnin kautta massiivisen datan aikaan. Yle tietää yleisöistään enemmän kuin koskaan aikaisemmin, mutta tiedon hyödyntäminen ei ole helpottunut. Jukka Kortti aprikoi, onko tekoäly yleisöjen analyysissä ratkaisu vai uusi hämmentäjä.

Vaikka tutkimuksen tekijät muutamaan otteeseen muistuttavat näkökulmien valinnan taakasta, *Kansan ääni ja kuva* onnistuu antamaan erittäin yhtenäisen ja tasapainoisen tulkinnan ohjelmayhtiön satavuotisesta taipaleesta ja sen yleisöistä, meistä suomalaisista. Tekijät ovat muun muassa hyödyntäneet aineistoina yhtiön omaa yleisötutkimusta ja erilaisia muistitietoaineistoja, joista on punoutunut vivahteikas kokonaisuus. Tulkinnoissa rivikansalaisen ääni on väistämättä kuulumattomampi kuin yleisradioyhtiön kaiuttama näkemys suomalaisista, mutta monet suomalaisuudet nousevat esille. Yleisradion ajassa elävä itseymmärrys on ammentanut reflektiivisestä suomalaisuuskeskustelusta.

Kansan ääni ja kuva rakentaa tulkintansa vuonna 1996 valmistuneen yhtiön 70-vuotishistorian perustalle. Tuolloinen kokonaisuus edustaa tekijöiden huomautuksen mukaisesti ensimmäisen polven historiaa, jonka perustyön turvin on mahdollista paneutua ohjelmistoihin, jälkiin aikalaisyleisöistä ja ison yhtiön ajoittain ristivetoiseen arkeen. Kaiken lisäksi on muistettava, että satavuotishistoria tulee olemaan näkökulmien kokonaisuus, jossa osat täydentävät toisiaan. Se on ollut historiahankkeen tavoite, jota kohti ilmestyneiden osien perusteella edetään. Sarjan tuleva neljäs osa keskittyy yhtiön viimeisten vuosikymmenten yrityshistoriaan ja digitaaliseen murrokseen. Lisäksi on tulossa ruotsinkielisen julkisen palvelun historia.

Paavo Oinonen
kulttuurihistorian dosentti, Turun yliopisto